Kv Räven i Luleå

Antikvariskt utlåtande

Fastighet: Räven 14 och Räven 19, Luleå kommun
Antikvarisk sakkunnig: Tomas Örn, Rat & Dragon.
18 april 2019

Rat & Dragon
Tomas Örn
Bolagsgatan 15
974 37 Luleå

t. 070-4672549
info@ratdragonproduction.se
http://ratdragonproduction.se
org nr: 7610020237
bankgiro: 551-1274

Rat & Dragon

info@ratdragonproduction.se
http://ratdragonproduction.se

Innehåll

Sammanfattning	3
Bakgrund	4
Metod och bedömning av påverkan	5
Förslag till ändring av Räven 20	6
Bedömning av påverkan	8
Källor	14

Sammanfattning

Stadsbyggnadskontoret i Luleå prövar förutsättningarna för ytterligare byggrätt för hotell och handel på fastigheten Räven 20 i Luleå. Denna rapport bedömer påverkan på kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena på fastigheterna Räven 14 och Räven 19.

Sammanfattning påverkan på kulturhistoriska värden Räven 14 & 19

Fastighet	Kulturhistoriskt värde	Förslagets/ändringens påverkan
Räven 14 hus 1. Särskilt kulturhistoriskt värdefull (röd).	**Dokumentvärde** Arkitekturhistoriskt Byggnadshistoriskt **Upplevelsevärde** Arkitektoniskt Miljöskapande Identitetsvärde **Förstärkande värde** Representativitet	Viss påverkan på upplevelsevärden då byggnadens betydelse och plats i stadsbilden minskar.
Räven 14 hus 2 Särskilt kulturhistoriskt värdefull (röd).	**Dokumentvärde** Byggnadshistoriskt Samhällshistoriskt **Upplevelsevärde** Miljöskapande Identitetsvärde Kontinuitetsvärde	Viss påverkan på upplevelsevärden i det att skalan i kvarteret förskjuts mot storskalighet. Den låga volymen hamnar i ett sammanhang med stora volymer som går genom kvarteret. Den nya volymen medför en förskjutning av den arkitektoniska tyngdpunkten som finns i kvarteret, från befintliga byggnader längs gatan till kvarterets inre.
Räven 19 hus 2 Kulturhistoriskt värdefull (blå).	**Dokumentvärde** Arkitekturhistoriskt Byggnadshistoriskt **Upplevelsevärde** Arkitektoniskt Identitetsvärde Miljöskapande	Ingen påverkan.
Räven 19 hus 3 Tidstypisk (gul).	**Dokumentvärde** Arkitekturhistoriskt **Upplevelsevärde** Arkitektoniskt Miljöskapande	Ingen påverkan.

Bakgrund

Stadsbyggnadskontoret i Luleå kommun har i samband med ett planuppdrag efterfrågat ett antikvariskt utlåtande för fastigheterna Räven 14 och Räven 19 i Luleå kommun.

Stadsbyggnadskontoret i Luleå prövar förutsättningarna för ytterligare byggrätt för hotell och handel på den intilliggande fastigheten Räven 20 i Luleå. I planbeskedet anges att: ”*Befintlig byggnad mot Storgatan är idag 6 våningar. Förslaget innebär att en del av byggnaden mot Storgatan byggs på med en inglasad restaurang- och skybardel. På innergården mellan Storgatan och Skeppsbrogatan föreslås den nuvarande gårdsbyggnaden i ett plan byggas på med fyra våningar och utökas för att underlätta varumottagning och sophantering. Det uppbyggda nya gårdsbjälklaget föreslås användas som gårdsmiljö för hotellets gäster, både avseende hotell, konferens och restaurang samt även för arbetande i butiker och på kontoren.*”

Denna rapport bedömer hur de föreslagna ändringarna påverkar kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena på de angränsande fastigheterna Räven 14 hus 1 och 2 och Räven 19 hus 2 och 3.

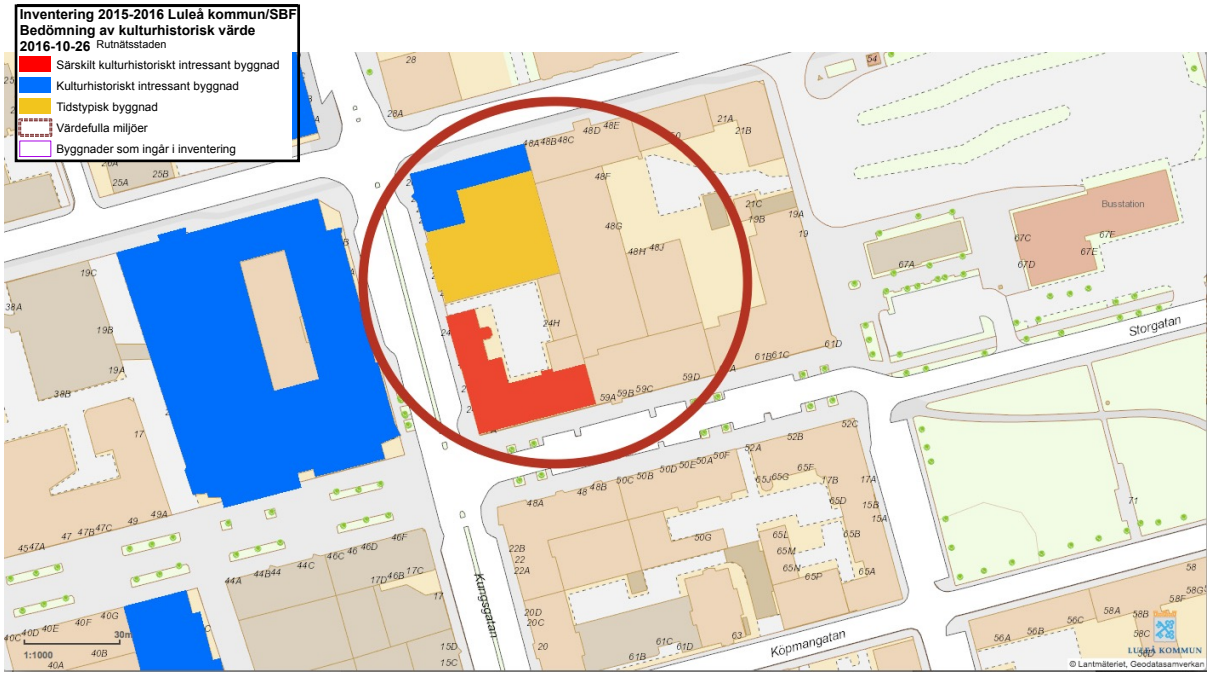

Ur: Luleå kommuns bebyggelseinventering. Räven 14, 19 och 20 är inringade med röd cirkel. Räven 14 är rödmarkerad, Räven 19 är hus 2 är blåmarkerad och Räven 19 hus 3 är gulmarkerad. Räven 20 där ändringar föreslås är direkt angränsade österut längs Storgatan och går genom hela kvarteret.

Metod och bedömning av påverkan

Fastigheterna Räven 14 och Räven 19 ingår i Luleå kommuns bebyggelseinventering av kulturhistoriska byggnader och kulturmiljöer utförd 2015-2016.

Bedömningsgrunder

Bedömningsunderlaget består av ritningar och illustrationer över de föreslagna ändringarna av Räven 20 samt Luleå kommuns bebyggelseinventering från 2015-2016. De föreslagna ändringarna är arbetsmaterial som och bedöms för att tidigt i planskedet se påverkan på de intilliggande fastigheternas kulturhistoriska värden. Ett urval av detta material redovisas i denna rapport. Bedömningarna presenteras i tabellform.

I kommunens inventering finns tre bedömningsgrupper: *Särskilt kulturhistoriskt intressant* (markerad med röd kulör), Kulturhistoriskt intressant (markerad med blå kulör) och Tidstypisk (markerad med gul kulör). De kulturhistoriska värdena är i sin tur uppdelade delats upp i *dokumentvärde* respektive *upplevelsevärde.* Denna uppdelning av värden återfinns i den teoribildning om kulturhistoriska värden är den vanligast förekommande i Europeiska länder och är representerad i internationella dokument och överenskommelser såsom UNESCOs världsarvskonvention och det s.k. Venedigdokumentet. Utgångspunkten är att byggnaderna ses som historiska dokument där de kulturhistoriska värdena är bundna till byggnadens autentiska material och uttryck så som form och arkitektur. Det innebär att materialet i sig inte kan separeras från det kulturhistoriska värdet. Det kulturhistoriska värdet påverkas negativt om material byts ut eller den autentiska formen och arkitekturen förvanskas. Bedömningen av känsligheten utgår från den metod som Riksantikvarieämbetet (Riksantikvarieämbetet 2018) utarbetat och baseras på följande kriterier; kulturhistoriskt värde, kulturmiljöns kontext, kulturhistoriskt sammanhang, typ av värde samt typ av påverkan

Antikvariska förhållningssätt

Av detta antikvariska synsätt följer två dominerande förhållningssätt till ändringar. Ett där tillägg och ändringar bör ha en avvikande, samtida (nutida) design och arkitektur. Det samtida uttrycket ska dock anpassas till helheten hos de kulturhistoriska miljöernas arkitektur och karaktär (jfr användandet av lakuner inom restaurering). Den samtida arkitekturen blir då lätt avläsbar och förväxlas inte med den ursprungliga byggnaden vilket gör den historiska betydelsen av byggnaden tydlig samtidigt som det ger utrymme för ny kvalitativ samtida arkitektur. Det andra förhållningssättet är att tillägget eller ändringen anpassas, ibland rekonstrueras, till befintlig arkitektur och byggnadstradition. På så sätt bibehålls en karaktär och arkitektur som inte tål stora förändringar. De olika förhållningssätten kan tillämpas i olika skalor, från stadsplan ner till ändringar av detaljer och byggnadsmaterial.

I denna rapport används det objektivistiska synsättet/teoribildningen. De föreslagna ändringarna har inte en arkitektur som vare sig är en rekonstruktion eller en direkt anpassning till befintlig arkitektur och byggnadstradition. Bedömningen av påverkan utgår därför från det förhållningssätt som bygger på en tydligt avläsbar avvikande samtida utformning och hur den är anpassad till helheten i kulturmiljön.

Förslag till ändring av Räven 20

Redovisade förslag är arbetsmaterial och ej färdiga förslag till utformning.

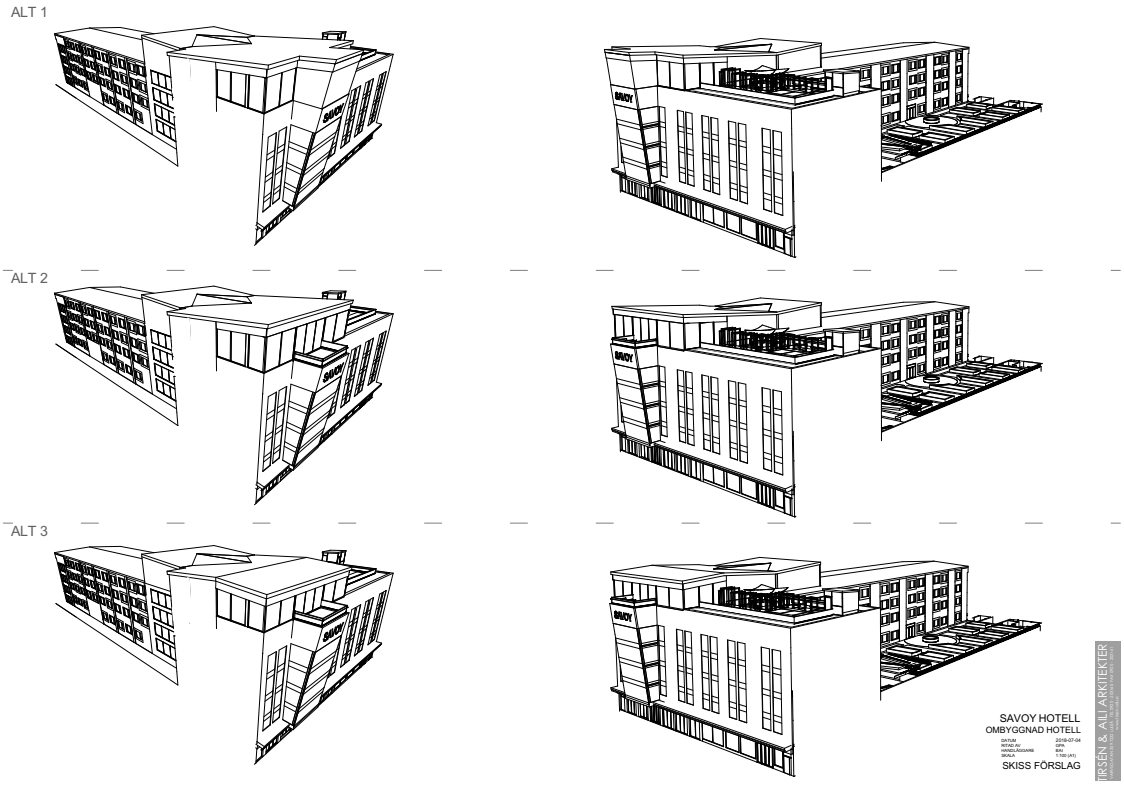

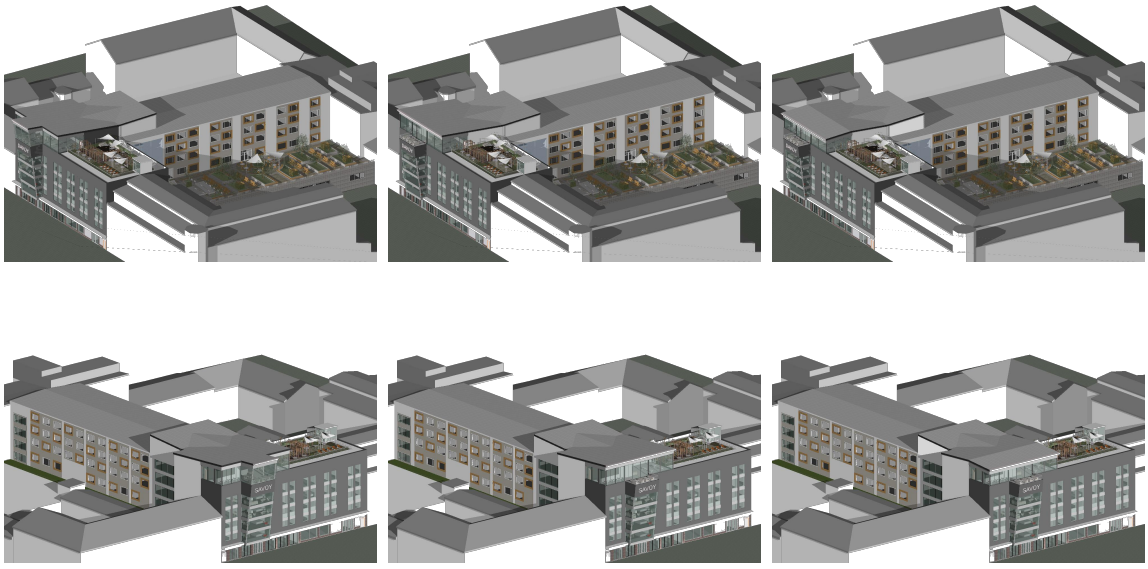

Skissförslag.Alt 1-3. Tirsén & Aili arkitekter 2018-07-04. Arbetsmaterial.

Skissförslag.Fasader översikt. Aili arkitekter 2018-07-04. Arbetsmaterial.

Bedömning av påverkan

Kulturhistoriska värden

Luleå kommuns bebyggelseinventering har delat in bebyggelsen i tre s.k. bedömningsgrupper. Räven 14 hus 1 & 3 är klassad som *särskilt kulturhistoriskt intressant* (röd), Räven 19 hus 2 som *kulturhistoriskt intressant* (blå) och Räven 19 hus 3 som *tidstypisk* (gul). Tillsammans med de beskrivningar av de kulturhistoriska värdena som finns i bebyggelseinventeringen utgör *d*essa bedömningsgrunder utgångspunkt för den bedömning av påverkan som görs i denna rapport. Beskrivningar av varje specifik fastighets värden redovisas i tabellform.

De tre bedömningsgrupperna är publicerade på Luleå kommuns hemsida och lyder:

”***Särskilt kulturhistoriskt intressant (röd)*** *innebär att bebyggelsen och miljön berättar något om stadens historia och utveckling där den har ett sådant kulturhistoriskt värde att den är omistlig för Luleå kommun. Byggnaden/bebyggelsen och dess miljö är välbevarad och har flera detaljer eller byggnadselement i ursprungligt skick typiska för sin arkitektoniska tidsepok. Byggnadens tidstypiska detaljer kan upplevas med omsorg om hantverket och material. Vidare har den en stark och tydlig karaktär- kanske även i en förändrad miljö- väl synlig i gaturum och siktlinjer. I den här gruppen kan det finnas byggnader som har utbytta detaljer men gjorda på ett varsamt sätt eller i mindre omfattning. Objekten i den här gruppen är representativa utifrån sin lokala och/eller regionala anknytning och kanske till och med sällsynta med bland annat höga samhällshistoriska-, kontinuitets- och identitetsvärden.*

Kulturhistoriskt intressant (blå) *innebär att byggnaden har en stark och tydlig karaktär med komponenter och detaljer typiska för sin arkitektoniska tidsepok. Byggnaden/byggnaderna är representanter för sin tidsperiod och symboler för stil, ideal och tillkomstperiod. Vidare förstärker den gatubilden där dess volymer och skala är viktiga men också för kulturmiljön som helhet. I den här gruppen kan det finnas byggnader som förändrats/förvanskats något men bibehållit karaktären som helhet. Objekten i den här gruppen kan vara lokalt representativa med bland annat höga samhällshistoriska-, kontinuitets- och identitetsvärden.*

Tidstypisk (gul) *klassning innebär att byggnaden har en stark och tydlig karaktär med komponenter och detaljer typiska för sin arkitektoniska tidsepok. Den kan också ha en framträdande plats i miljön eller gaturummet. I denna grupp kan det finnas byggnader som förvanskats men har kvar i mindre omfattning något av dess ursprungliga karaktär och arkitektoniska element*.”

,

Räven 14 hus 1. Särskilt kulturhistoriskt värdefull (röd)

RÄVEN 14 hus 1 - Bedömning av påverkan på kulturhistoriska värden.

Kulturhistoriskt värde	Beskrivning (Ur: Bebyggelseinventering 2015-2016)	Påverkan
Dokumentvärde Arkitekturhistoriskt Byggnadshistoriskt	Klassicistiskt formspråk med tydlig fönssteraxel och fönsterrader. Träfönster och omsorgsfullt bearbetade entréer är anmärkningsvärt. Volymer och proportioner bevarade.	Ingen påverkan
	Anmärkningsvärda byggnadsdetaljer.	Ingen påverkan
Upplevelsevärde Arkitektoniskt Miljöskapande Identitetsvärde	Tydligt miljövärde där byggnaden har en central plats i stadsbilden och som föräträdare för en arkitektonisk stil.	Viss negativ påverkan på upplevelsevärden. Byggnadens centrala plats i stadsbilden minskar då byggnaden får mer konkurrens om det visuella utrymmet vilket minskar dess betydelse i stadsbilden. Alt.1 där den lutande och utskjutande fasaden fortsätter i påbyggnaden påverkar något mer än alt. 2 & 3 som dock också ger en viss negativ påverkan.
Förstärkning av värdet Representativitet	Föräträdare för en arkitektonisk stil.	Ingen påverkan.

Räven 14 hus 2 - Särskilt kulturhistoriskt intressant (röd)

RÄVEN 14 hus 3 - Bedömning av påverkan på kulturhistoriska värden

Kulturhistoriskt värde	Beskrivning (Ur: Bebyggelseinventering 2015-2016)	Påverkan
Dokumentvärde Byggnadshistoriskt Samhällshistoriskt	Huset byggdes under 1800-talets andra hälft med putsfasader och enkla detaljer som listverk och dekoration. Anmärkningsvärt är husets träfönster, takkupor.	Ingen påverkan.
	Den låga volymen och de äldre detaljerna berättar om ett äldre samhälle och byggnadens funktion som butik och bostad.	Viss negativ påverkan i det att skalan i kvarteret förskjuts från småskaligt till storskaligt. Den låga volymen och dess äldre funktion som butik och bostad ut mot gata samt gård och gårdsbyggnad in i kvarteret, hamnar i ett sammanhang där stora volymer går genom kvarteret. Den äldre strukturen bryts. Husets volym och detaljer i sig påverkas inte.

Tabellen fortsätter på nästa sida (sid 11)

RÄVEN 14 hus 3 - Bedömning av påverkan på kulturhistoriska värden FORTS.

Upplevelsevärde Miljöskapande Identitetsvärde Kontinuitetsvärde	Det är troligtvis enda byggnaden i Luleå stad som minner om byggnadssätt och butiksverksamhet och som fortsätter brukas.	Ingen påverkan.
	Entreerna till butikerna tillkom senare men är väl utformade och omsorgsfullt gjorda i trä	Ingen påverkan.
	Byggnaden med dess volym och detaljer gör den anmärkningsvärd i sin lilla skala vilket är påfallande tydlig i sin nuvarande miljö.	Viss negativ påverkan i det att skalan i kvarteret förskjuts ytterligare mot större volymer. Byggnadens lilla skala hamnar i ett nytt sammanhang som domineras av stora volymer som också går genom kvarteret. Även från busstationen blir det en liten påverkan då den mindre skalan som anas genom kvarteret bryts av den nya volymen. Den föreslagna fasadutformningen (med bl.a. ramar runt fönster i kontrasterande material och kulör) framhäver och förstärker den nya skalan och nya strukturen. Det finns därmed en risk för att den nya byggnadsvolymen kommer att dominera över de befintliga byggnaderna. Detaljer i befintliga byggnader som idag bär upp den mindre skalan kommer att minska i betydelse för hur befintliga byggnader upplevs. Den arkitektoniska tyngdpunkten som idag ligger i byggnaderna längs gatan (med enklare gårdsbyggnader) riskerar då att förskjutas till kvarterets inre.

Räven 19 hus 2 - Kulturhistoriskt intressant (blå)

RÄVEN 19 hus 2 - Bedömning av påverkan på kulturhistoriska värden

Kulturhistoriskt värde	Beskrivning (Ur: Bebyggelseinventering 2015-2016)	Påverkan
Dokumentvärde Arkitekturhistoriskt Byggnadshistoriskt	Anmärkningsvärda byggnadsdetaljer	Ingen påverkan.
	Byggnaden är välbevarad där kantiga burspråken med balkonger, garageinfart med överljusfönster i trä och den tandade frisen i takfoten är anmärkningsvärd.	Ingen påverkan.
Upplevelsevärde Arkitektoniskt Identitetsvärde Miljöskapande	Huset byggdes omkring 1940 i modernistisk stil med tegelfasader, låglutande sadeltak, burspråk och balkonger.	Ingen påverkan.

Räven 19 hus 3 - Tidstypisk (gul)

RÄVEN 19 hus 3 - Bedömning av påverkan på kulturhistoriska värden

Kulturhistoriskt värde	Beskrivning (Ur: Bebyggelseinventering 2015-2016)	Påverkan
Dokumentvärde Arkitekturhistoriskt	Trots förändringar har byggnaden kvar sin ursprungliga lekfulla karaktär och anmärkningsvärt är flera originaldetaljer med butikernas pelare, kopparplåt längs fasaden, träpanel i entréerna etc.	Ingen påverkan.
Upplevelsevärde Arkitektoniskt Miljöskapande	Huset har intressant arkitektoniskt modernistiskt formspråk, uppfört i början av 1960-talet. Horisontella partiet med fönsterrader är mer framskjutande och avslutas med något indragna balkonger. De två första våningarna har en underordnad betydelse.	Ingen påverkan.

Källor

Litteratur

Avrami, E. C., Mason, R., De la Torre, M., & Getty Conservation Institute. (2000). Values and heritage conservation. Los Angeles: Getty Conservation Institute.

Boverket (1999). Rekordåren: en epok i svenskt bostadsbyggande. (1. uppl.) Karlskrona: Boverket.

Edman, V. (1999). En svensk restaureringstradition: tre arkitekter gestaltar 1900-talets historiesyn. Diss. Stockholm : Tekn. högsk., 1999. Stockholm.

Génetay, C. & Lindberg, U. (2014). Plattform Kulturhistorisk värdering och urval: grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

ICOMOS (1964) The Venice charter: international charter for conservation and restoration of monuments and sites. ICOMOS, Paris.

ICOMOS (1994), “The Nara Document on Authenticity (Homepage of ICOMOS).

Riksantikvarieämbetet (2004). Förändra varsamt: vägledning vid ombyggnader av rekordårens bebyggelse. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Riksantikvarieämbetet (2018) Kulturmiljöers känslighet. Metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder som innebär fysiska miljöanpassningar vid sjöar och vattendrag (in press 2018).

UNESCO (1972) Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.

Unnerbäck, R.A. (2002). Kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag.

Örn, T. (2018). Energy efficiency in heritage buildings : Conservation approaches and their impact on energy efficiency measures (Licentiate dissertation). Luleå

Digitala källor

Boverket

PBL Kunskapsbanken, Kulturvärden. https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/kulturvarden/ Besökt 2019-03-19.

Luleå kommun

Kulturhistoriska byggnader och miljöer /Luleås bebyggelsekaraktärer - tidsperioder https://www.lulea.se/boende--miljo/kulturhistoriska-byggnader-och-miljoer/luleas-bebyggelsekaraktarer---tidsperioder.html Besökt 2019-04-18.

KS beslut 2019-02-11 § 50 Planbesked för del av Centrum Räven 20
Ärendenr 2018/1386-3.1.1.3. Kommunstyrelsen Luleå kommun.

Wells Jeremy/Heritage studies
http://heritagestudies.org/index.php/relevant-doctrines/#orthodox Besökt 2019-03-12

Arkiv
(Genomgångna arkiv samt typ av källmaterial)

Luleå kommun, Stadsbyggnadsförvaltningen: Kulturhistorisk inventering 2015-2016.